

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-125>

УДК 332.1:331.101.262:378.4

УНІВЕРСИТЕТИ ЯК ДРАЙВЕРИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В АНТИКРИЗОВИХ СТРАТЕГІЯХ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

UNIVERSITIES AS DRIVERS OF HUMAN CAPITAL PRESERVATION IN ANTI-CRISIS STRATEGIES OF REGIONAL ECONOMIC RECOVERY

Шульга Ольга Антонівна

доктор економічних наук, професор,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3230-3124>

Shulha Olha

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

У статті досліджено роль університетів як інституцій фіксованого базування («anchor institutions») у системі збереження людського капіталу та забезпечення економічної стійкості регіонів в умовах воєнного стану. На основі критичного аналізу сучасних аналітичних звітів та наукових доповідей обґрунтовано трансформацію функцій вищої школи від академічних до соціально-стабілізаційних. Визначено механізми впливу освітнього середовища на мінімізацію інтелектуальної міграції через впровадження екосистем «навчання-робота» та розвиток стартап-інкубаторів. Особливу увагу приділено концепції навчання протягом життя як інструменту адаптації ветеранів і ВПО до умов економіки відновлення. Доведено необхідність інтеграції університетів у стратегії регіонального розвитку на засадах використання методів Data Science для прогнозування потреб ринку праці.

Ключові слова: людський капітал, регіональне економічне відновлення, антикризовий менеджмент, університети фіксованого базування, національна безпека, дуальна освіта, стартап-інкубатори, предиктивна аналітика, конкурентоспроможність.

The relevance of the topic is due to the critical need to level the destructive impact of armed aggression on the intellectual potential of Ukraine. The purpose of the article is to substantiate the role of universities as fixed-based institutions in strategies for preserving human capital and developing mechanisms for their integration into the processes of regional economic recovery. The article uses a complex of general scientific and special methods: a systemic approach – for analyzing the structure of human capital; a method of logical generalization – when reviewing the functions of universities; comparative analysis – for studying models of dual education and incubation of startups; a deduction method – when determining the role of higher education institutions in ensuring national security. Elements of predictive modeling were also used to assess the prospects for the application of Data Science in regional management. The article provides a comprehensive scientific analysis of the functional role of universities as basic determinants of human capital preservation in the context of anti-crisis management and post-war regional recovery. The relevance of the study is due to the need to overcome the destructive consequences of military aggression, which caused large-scale intellectual migration and deformation of local labor markets. Based on the concept of anchor institutions, it is proven that universities act as key stabilizers of the regional ecosystem, ensuring institutional continuity and social integration in conditions of security risks. The transformation of the functions of higher education is examined: from traditional educational and scientific activities to the implementation of priority tasks of social stabilization, humanitarian support and psychological rehabilitation of the population. Special attention is paid to the mechanisms for retaining talented youth within regional communities. The author substantiates the effectiveness of implementing dual education as a «study-work» ecosystem, which minimizes the gap between theoretical training and the dynamic demands of the real sector of the economy. The role of university startup incubators in preventing the emigration of young entrepreneurs by creating conditions for the commercialization of innovative ideas at the local level is considered. A separate focus of the study is directed at the implementation of lifelong learning strategies as a tool for adapting veterans, internally displaced persons and the unemployed to the requirements of the recovery economy. Within the framework of regional development strategies, a transition to predictive management using Data Science methods to forecast the demand for specialists is proposed. The

practical value of the article lies in the possibility of using its results by local governments in developing regional development strategies and reconstruction plans.

Keywords: human capital, regional economic recovery, anti-crisis management, fixed-site universities, national security, dual education, startup incubators, predictive analytics, competitiveness.

Постановка проблеми. У сучасній економічній науці людський капітал розглядається як фундаментальний фактор, що визначає потенціал інноваційного розвитку та загальну динаміку зростання регіонів. В умовах тривалої збройної агресії та вираженої макроекономічної нестабільності в Україні процеси збереження та відтворення цього ресурсу набувають першочергового значення для забезпечення національної та регіональної безпеки. Масштабні міграційні переміщення населення та нерегульована втрата кваліфікованих кадрів формують критичні загрози для інтелектуального та виробничого потенціалу регіонів. За таких обставин заклади вищої освіти набувають статусу суб'єктів стратегічного значення, які забезпечують соціальну та економічну стабілізацію територій через впровадження програм професійної перекваліфікації, науковий супровід процесів післявоєнної відбудови та сприяння створенню нових робочих місць у технологічних галузях. Наукове обґрунтування антикризового менеджменту на рівні регіонального управління потребує системного аналізу інституційної спроможності університетів як інструментів ревіталізації постраждалих територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення першочергових наслідків збройної агресії для освітньої галузі зроблено в інформаційно-аналітичному збірнику за редакцією С. Шкарлета [4], де систематизовано первинні дані про стан інфраструктури та операційні виклики першого року воєнного стану. Глибший аналіз структурних змін та інституційної адаптації представлений у звіті Є. Ніколаєва, Г. Рія та І. Шемелинця [1]. Автори зосереджують увагу на конкретних змінах у функціонуванні університетів, аналізуючи процеси переміщення закладів вищої освіти, зміни в контингенті здобувачів та трансформацію викладацької діяльності. Системне бачення ролі вищої освіти в контексті національного відновлення відображено у працях науковців Національної академії педагогічних наук України. У науково-аналітичній доповіді за редакцією В. Г. Кременя [2] комплексно розглядаються виклики та відповіді системи на загрози воєнного часу, де особливий акцент зроблено на стратегіях після-

воєнної відбудови. Розвиваючи цю тематику, В. Г. Кремень, В. І. Луговий та П. Ю. Саух [3] на основі матеріалів загальних зборів НАПН України обґрунтовують необхідність модернізації вищої школи як інструмента інтелектуального та інноваційного відродження країни. Сучасний стан та пріоритетні напрями розвитку галузі в умовах тривалого воєнного стану аналізують С. Сідлецький та А. Шандар [5]. Автори підкреслюють пряму залежність між стабільністю освітньої системи та здатністю регіонів до економічної регенерації.

Доробок вчених дозволяє констатувати, що збереження інтелектуального потенціалу через мережу університетів є ключовою передумовою антикризового управління на регіональному рівні, оскільки саме ці інституції виступають центрами концентрації знань та соціальної стабілізації в умовах невизначеності. Однак, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, присвячених теорії людського капіталу та регіоналістиці, ряд аспектів залишається недостатньо вивченим у контексті сучасної кризової ситуації. Потребують теоретичного обґрунтування механізми адаптації управлінської діяльності університетів до умов ведення бойових дій з метою збереження безперервності освітнього процесу та виконання безпекових функцій у межах конкретних територій. Також бракує ґрунтовних досліджень щодо ролі вищої школи у забезпеченні умов для дистанційної зайнятості фахівців на локальних ринках праці, що дозволяє мінімізувати виїзд населення за межі регіонів за умови інтеграції молоді у глобальні цифрові ринки. Окремої наукової уваги вимагає питання інтеграції принципів екологічного, соціального та корпоративного управління у стратегічне планування відновлення територій за безпосередньої участі наукових установ як суб'єктів експертизи. Важливим напрямом залишається розробка методології оцінки впливу університетського середовища на соціальну інтеграцію та адаптацію ветеранів і внутрішньо переміщених осіб у регіональні економічні структури. Нарешті, актуальною залишається проблема розробки прогностичних моделей ринку праці із застосуванням методів аналізу великих даних для визначення перспективних потреб у фахівцях

у галузях, що мають пріоритетне значення для відбудови інфраструктури, логістики та енергетики на рівні окремих областей.

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначити роль та сформулювати механізми впливу сучасного університету на збереження та розвиток людського капіталу як ключового чинника забезпечення конкурентоспроможності та економічного відновлення регіонів у кризових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція інституцій фіксованого базування, що у науковому дискурсі визначається терміном «anchor institutions», означає великі, переважно некомерційні організації, чия діяльність і стратегічні інтереси нерозривно пов'язані з конкретною територією їхнього розташування. До таких суб'єктів передусім належать університети, багато-профільні медичні центри та великі культурні установи, які володіють значними капітальними активами та людськими ресурсами. На відміну від комерційних підприємств, здатних до швидкої релокації у відповідь на зміну економічної кон'юнктури чи безпекових ризиків, зазначені інституції мають високий ступінь територіальної інертності через масштабну матеріально-технічну базу та виконання специфічних соціальних функцій.

Функціональне значення цих установ у системі регіонального управління виявляється через декілька каналів впливу на локальне середовище. Вони виступають стабільними роботодавцями та великими споживачами товарів і послуг, що стимулює розвиток місцевих ланцюгів постачання та підтримує стійкість малого бізнесу в періоди економічної депресії. Університети як інституції фіксованого базування додатково виконують роль центрів відтворення людського капіталу, інтегруючи наукові дослідження у практичні потреби регіональної економіки та забезпечуючи підготовку фахівців для пріоритетних галузей відновлення.

Критичний аналіз даної концепції дозволяє виявити низку суперечливих аспектів та обмежень у її практичній імplementації. Перш за все, існує ризик формування надмірної інституційної залежності регіону від стану однієї великої організації, що у випадку її фінансової дестабілізації чи управлінської кризи призводить до каскадного погіршення показників усієї локальної екосистеми. Крім того, концентрація інтелектуальних та фінансових ресурсів навколо таких установ може спричинити ефекти просторової поляризації, де розвиток

територій, безпосередньо прилеглих до інституції, відбувається за рахунок виснаження периферійних зон. У науковій літературі також звертається увага на можливі негативні наслідки для ринку нерухомості, коли розширення інфраструктури установи провокує зростання вартості житла та витіснення соціально вразливих груп населення.

В умовах воєнного стану та посткризового відновлення ефективність моделі інституцій фіксованого базування потребує коригування з урахуванням нових викликів. Традиційна орієнтація лише на фізичну присутність та експлуатацію нерухомого майна виявляється недостатньою за наявності ризиків фізичного знищення активів. Сучасний підхід вимагає трансформації таких установ у суб'єкти, що поєднують територіальну прив'язаність із розвитком гнучких мережевих структур та цифрових платформ. Це дозволяє зберігати функцію утримання людського капіталу в регіоні навіть за умови вимушеної розосередженості кадрового потенціалу. Таким чином, роль університетів як драйверів відновлення полягає не лише в адмініструванні процесів, а й у створенні екосистеми, яка інтегрує академічні стандарти, інтереси територіальних громад та вимоги міжнародних інвесторів.

Теоретичне осмислення ролі університетів як інституцій фіксованого базування дозволяє перейти до аналізу динамічної трансформації їхніх функціональних завдань безпосередньо в період збройної агресії [4]. Якщо за умов стабільного розвитку діяльність закладу вищої освіти зосереджується переважно на класичній тріаді – навчанні, наукових дослідженнях та «третьій місії» (взаємодії з громадою), то в умовах воєнного стану відбувається радикальне розширення його функціонального поля у напрямі всебічної соціальної стабілізації регіону. Цей перехід зумовлений критичною потребою суспільства в інституціях, здатних зберігати організаційну структуру та надавати ресурси для виживання та адаптації населення в умовах екзистенційної загрози.

Функція соціальної стабілізації реалізується насамперед через перетворення університетського простору на безпекове та гуманітарне середовище. Університети беруть на себе роль центрів розміщення внутрішньо переміщених осіб, організації логістичних хабів та забезпечення цивільного захисту, що фактично означає тимчасове домінування адміністративно-господарських та гуманітарних функцій над академічними. Така трансформація дозволяє мінімізувати деструктивні

наслідки соціальної дезорганізації у регіоні, забезпечуючи фізичне збереження людського потенціалу та підтримуючи критичну інфраструктуру життєдіяльності громади. Одночасно заклади освіти стають осередками психосоціальної підтримки, надаючи експертну допомогу у подоланні травматичного досвіду як учасникам освітнього процесу, так і мешканцям регіону, що безпосередньо впливає на стійкість суспільства до тривалих стресових навантажень.

Критичний аналіз цього функціонального зміщення виявляє значні ризики для академічної ідентичності та якості вищої освіти. Надмірна концентрація ресурсів на забезпеченні соціальної стабілізації та вирішенні нагальних гуманітарних питань може призводити до явища інституційного вигорання та розпорошення потенціалу науково-педагогічного складу. Існує об'єктивна загроза девальвації освітніх стандартів, оскільки пріоритетність виживання та соціальної допомоги змушує відсувати науково-дослідну діяльність на периферію стратегічних інтересів закладу. Крім того, університети змушені виконувати функції державних органів соціального захисту та безпеки без відповідного цільового фінансування, що створює дисбаланс у бюджетному плануванні та може призвести до втрати довгострокової конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Водночас розширення соціальних функцій створює передумови для формування нової моделі суспільної відповідальності вищої школи. Університет стає гарантом етичного лідерства та інтелектуального спротиву, транслюючи стандарти академічної доброчесності на процеси управління кризою в регіоні. Його роль у соціальній стабілізації полягає також у підготовці кадрів для майбутньої відбудови безпосередньо в процесі триваючого конфлікту, що дозволяє підтримувати перспективне бачення розвитку громади та запобігати апатії. Таким чином, успішність антикризового менеджменту університету залежить від здатності збалансувати гуманітарні виклики із збереженням інтелектуального ядра, де соціальна стабілізація виступає не заміною освіти, а фундаментом для її продовження у змінених реаліях.

Поряд з цим, аналіз впливу освітнього середовища на утримання талантів потребує системного розгляду закладу вищої освіти як центрального елемента регіональної інноваційної екосистеми [1]. В умовах економічної дестабілізації освітнє середовище трансфор-

мується у фактор територіальної прив'язки висококваліфікованих кадрів, де ключовим механізмом виступає створення стійких зв'язків між процесом набуття компетенцій та професійною реалізацією. Ефективність такої моделі безпосередньо залежить від здатності інституції інтегрувати академічні стандарти у практичну площину ринку праці, мінімізуючи розрив між теоретичною підготовкою та вимогами реального сектору економіки.

Створення екосистеми «навчання-робота» на засадах дуальної освіти є стратегічним інструментом утримання людського капіталу в межах регіону. Ця модель передбачає паритетну участь університету та підприємств-партнерів у розробці та реалізації освітніх програм, де практична складова навчання проходить безпосередньо на виробничих майданчиках. Такий підхід забезпечує ранню професійну соціалізацію здобувачів та сприяє їхньому закріпленню на першому робочому місці ще до моменту отримання диплома.

Критичний аналіз імплементації дуальної освіти в кризових умовах виявляє складність дотримання балансу між академічною фундаментальністю та вузькопрофесійною спеціалізацією. Існує ризик деградації освітнього процесу до рівня короткострокового тренінгу під поточні потреби конкретного роботодавця, що обмежує стратегічну мобільність фахівця у майбутньому. Крім того, в умовах нестабільного ринку підприємства не завжди здатні гарантувати довгострокові інвестиції у підготовку студентів, що створює загрозу розірвання освітньо-виробничих ланцюгів. Проте за умови належного нормативного регулювання дуальна освіта стає бар'єром для зовнішньої міграції, оскільки формує у студента статус затребуваного фахівця з чіткою кар'єрною траєкторією в межах локальної економіки.

Паралельно з розвитком дуальних форм навчання важливого значення набуває інституціоналізація університетських стартап-інкубаторів як засобу превенції еміграції молодих підприємців. Роль таких структур полягає у наданні інтелектуальних, інфраструктурних та менторських ресурсів для трансформації наукових ідей у життєздатні бізнес-проєкти. Створюючи умови для самореалізації креативної молоді, університет сприяє формуванню прошарку власників бізнесу, чий економічний інтереси локалізовані в регіоні. Це дозволяє конвертувати потенційну інтелектуальну еміграцію у внутрішнє підприємництво, що є критично важливим для відновлення економічної активності постраждалих територій.

Критична оцінка діяльності університетських інкубаторів в умовах економічної невідповідності вказує на проблему обмеженого доступу до венчурного капіталу та низький рівень виживання стартапів на ранніх стадіях. Часто інкубатори функціонують як ізольовані структури без належної інтеграції у реальні ринкові процеси, що призводить до створення життєздатних лише в академічних умовах продуктів. Також виникає суперечність між необхідністю комерціалізації розробок та збереженням прав інтелектуальної власності університету. Попри ці виклики, наявність інкубатора в структурі університету створює середовище високої інтелектуальної цільності, яке утримує таланти через можливість швидкої апробації інноваційних рішень. Таким чином, поєднання дуальної освіти та інкубаційної підтримки підприємництва формує комплексну стратегію стабілізації людського капіталу, перетворюючи університет на інституційний запобіжник відтоку кадрів.

Функціонування університету як центру перепідготовки та соціальної адаптації в умовах системної кризи зумовлене потребою в операційній реінтеграції значних мас населення в економічну структуру регіону. У межах реалізації концепції навчання впродовж усього життя (Life Long Learning) вища школа трансформує свою освітню траєкторію, відходячи від ексклюзивної орієнтації на первинну професійну підготовку молоді. Програми навчання впродовж усього життя для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та осіб, що зазнали втрати робочих місць внаслідок деструкції економічних ланцюгів, виступають інструментом мінімізації соціальної напруги та запобігання тривалому структурному безробіттю. Для ветеранів такі ініціативи забезпечують інституційну підтримку процесу переходу від мілітарної до цивільної професійної діяльності, що потребує специфічної корекції дидактичних підходів та врахування нелінійності їхніх кар'єрних траєкторій. Стосовно внутрішньо переміщених осіб освітня інтервенція спрямована на швидку адаптацію наявних компетенцій до специфічних потреб локального ринку праці, що сприяє закріпленню людського капіталу в приймаючій громаді та запобігає його подальшій зовнішній міграції.

Критичний аналіз імплементації програм навчання впродовж усього життя у поточному контексті вказує на наявність суттєвих методичних та фінансових викликів. Професійна адаптація ветеранів і постраждалого населення часто вимагає не лише надання тех-

нічних знань, а й супутнього психологічного супроводу, до якого академічний персонал, зазвичай, не підготовлений у достатній мірі. Це створює ситуацію інституційної невідповідності, де університет змушений виконувати функції реабілітаційного центру без наявності відповідних ресурсів та кваліфікації кадрів. Крім того, виникає складність у верифікації та визнанні результатів неформальної освіти, що може обмежувати легітимність отриманих компетенцій у довгостроковій перспективі. Залежність таких програм від короткострокового грантового фінансування створює ризики їхньої нестабільності та неможливості масштабування на рівні всієї національної системи освіти.

Стратегічна адаптація освітніх програм до потреб економіки відновлення передбачає радикальний перегляд змісту підготовки фахівців у галузях будівництва, енергетики, інформаційних технологій та психологічної реабілітації. У секторі будівництва та архітектури акцент зміщується на вивчення технологій швидкого зведення об'єктів, енергоефективності та методів утилізації будівельних відходів, зумовлених масштабами руйнувань. Енергетичний складник вимагає інтеграції знань про децентралізовані енергосистеми та відновлювані джерела енергії, що є критичним для забезпечення енергетичної безпеки регіонів. Сфера інформаційних технологій орієнтується на розвиток кіберзахисту та цифровізації управлінських процесів у державному секторі. Особливого значення набуває підготовка кадрів з психологічної реабілітації, де академічні програми мають поєднувати клінічну підготовку з навичками роботи у кризових ситуаціях.

Однак швидке корегування освітніх стандартів під нагальні потреби відбудови містить ризики технологічного детермінізму та втрати фундаментальності вищої освіти. Орієнтація на вузькоспеціалізовані прикладні навички може призвести до підготовки фахівців, чиї компетенції стануть надлишковими або застарілими після завершення активної фази реконструкції. Критичним залишається питання координації між запитом реального сектору та швидкістю оновлення навчальних планів, яка в умовах бюрократичної регламентації часто не відповідає темпам ринкових змін. Брак сучасного лабораторного обладнання та доступу до новітніх будівельних чи енергетичних технологій в університетах обмежує ефективність такої адаптації, перетворюючи її на теоретичну модель без

належної практичної валідації. Таким чином, перетворення університету на центр підготовки потребує не лише зміни змісту навчання, а й глибокої модернізації матеріально-технічної бази та перегляду управлінських моделей взаємодії з державою та приватним капіталом [2; 3].

Інтеграція закладів вищої освіти у регіональні плани відновлення виступає необхідною умовою переходу до наукомісткої моделі управління територіями. У межах системної співпраці з обласними військовими адміністраціями та представниками локального підприємництва університети виконують функції експертно-аналітичних центрів, що забезпечують розробку стратегічних програм розвитку, проведення незалежного аудиту проєктів відбудови та екологічну експертизу. Такий формат взаємодії дозволяє синхронізувати вектори наукових досліджень із фактичними запитами регіональної економіки, забезпечуючи цільову підготовку кадрів та впровадження інноваційних технологій у виробничі процеси.

Проте критичний аналіз існуючої практики вказує на відсутність усталених нормативно-правових механізмів такої інтеграції, що часто призводить до декларативного характеру меморандумів про співпрацю без реального фінансового та ресурсного підкріплення [5]. Конфлікт інтересів між прагненням університетів до академічної автономії та директивними методами регіонального управління в умовах воєнного стану може суттєво обмежувати об'єктивність наукової експертизи. Окрім цього, обмеженість бюджетних ресурсів місцевих громад часто не дозволяє залучати університетський потенціал на ринкових засадах, що знижує мотивацію наукових колективів до довгострокової участі у регіональних проєктах.

Використання методології Data Science для прогнозування потреб ринку праці на рівні області створює методологічне підґрунтя для переходу від реактивного до предиктивного управління людським капіталом. Застосування алгоритмів машинного навчання до масивів великих даних, що охоплюють показники демографічної динаміки, міграційних потоків, активності на платформах пошуку роботи та даних реєстрів платників податків, дозволяє ідентифікувати перспективні дефіцити компетенцій у розрізі окремих галузей. Це надає можливість університетам оперативно корегувати обсяги підготовки за конкретними спеціальностями та розробляти короткострокові сертифікатні програми, що

сприяє збалансуванню попиту та пропозиції на локальному ринку праці.

Водночас ефективність аналітичних моделей обмежується фрагментарністю та низькою якістю вихідних статистичних даних, що накопичуються державними органами. В умовах високої волатильності економічного середовища, зумовленої воєнними діями, традиційні статистичні закономірності втрачають свою прогностичну валідність, що потребує розробки складніших моделей, які враховують нелінійні безпекові фактори. Критичним бар'єром також залишається дефіцит спеціалістів у структурах регіонального управління, які володіють компетенціями для інтерпретації результатів складного математичного моделювання та їх імплементації у конкретні управлінські рішення. Таким чином, успішна реалізація кейс-стаді щодо регіонального відновлення потребує не лише технологічного оновлення, а й розбудови довіри між суб'єктами «потрійної спіралі» та створення єдиного цифрового простору даних.

Державна підтримка регіональних закладів вищої освіти має розглядатися не як фінансування соціальної сфери, а як стратегічна інвестиція в архітектуру національної безпеки. В умовах воєнного стану університети виконують функцію інтелектуальних форпостів, що забезпечують збереження суб'єктності регіонів через недопущення деградації кадрового потенціалу. Збереження мережі ЗВО є ключовим інструментом протидії дефіциту спеціалістів на постраждалих та прикордонних територіях.

Необхідність посилення державної підтримки обґрунтовується такими факторами: 1) тільки наявність локальних наукових центрів дозволяє здійснювати експертний супровід відбудови з урахуванням специфіки місцевих ресурсів та потреб; 2) університети є єдиними установами в регіонах, здатними системно реалізувати програми перепідготовки ветеранів та ВПО у масштабах, необхідних для запобігання соціальному вибуху; 3) фінансова стабільність університетів гарантує існування платоспроможного попиту та підтримку ринку висококваліфікованої праці, що є сигналом для внутрішніх та іноземних інвесторів про життєздатність регіону.

Таким чином, інституційна спроможність університетів має стати одним із цільових показників державних програм регіонального розвитку. Визнання університетів гарантантами безпеки потребує перегляду підходів до їхнього бюджетування, переходу від моделі

«фінансування за кількістю студентів» до моделі «фінансування за стратегічний внесок у розвиток та стійкість регіону».

Висновки. Отже, в умовах системної нестабільності заклади вищої освіти трансформуються з суто освітніх установ у багатофункціональні інституції регіональної стійкості. Встановлено, що концепція «anchor institutions» є найбільш адекватною теоретичною моделлю для пояснення ролі університету як стабілізаційного чинника, оскільки його територіальна прив'язаність та висока інтелектуальна щільність дозволяють утримувати людський капітал навіть у періоди гострих зовнішніх шоків. Аналіз показав, що впровадження дуальної освіти та розвиток університетських стартап-інкубаторів є дієвими

механізмами запобігання професійній еміграції молоді, проте їхня ефективність на пряму залежить від глибини інтеграції академічного середовища у реальний сектор економіки.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаються у розробці комплексних методик оцінки соціально-економічного внеску університетів у розвиток конкретних територіальних громад. Особливої уваги потребує дослідження механізмів цифрової трансформації освітніх послуг, які дозволяють зберігати зв'язок зі здобувачами та науковцями в умовах їх вимушеної релокації. Також критично важливим є вивчення міжнародного досвіду функціонування університетів у зонах конфліктів для адаптації найкращих світових практик до українських реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.
2. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді: науково-аналітична доповідь / за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2023. 172 с.
3. Кремень В. Г., Луговий В. І., Саух П. Ю. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді: за матеріалами загальних зборів Національної академії педагогічних наук України, 17 листопада, 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. № 5(2). С. 1-5. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5228>
4. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник / за заг. ред. С. Шкарлета. Київ, 2022. 358 с.
5. Сідлецький С., Шандар А. Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: виклики та пріоритети. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-151>

REFERENCES:

1. Nikolayev YE., Riy H., Shemelynets I. (2023) Vyshcha osvita v Ukrayini: zminy cherez viynu: analitychnyy zvit [Higher education in Ukraine: changes due to the war: analytical report]. Kyiv: Kyivskyy universytet imeni Borysa Hrinchenka, 94 p. (in Ukrainian)
2. Vyshcha osvita Ukrayiny v umovakh voyennoho stanu ta pislyavoyennoho vidnovlennya: vyklyky i vidpovidi: naukovo-analitychna dopovid [Higher education in Ukraine in conditions of martial law and post-war recovery: challenges and answers: scientific and analytical report] (2023) / za zah. red. V.H. Kremenyu. Kyiv: Pedahohichna dumka, 172 p. (in Ukrainian)
3. Kremen V. H., Luhovyy V. I., Saukh P. YU. (2023) Vyshcha osvita Ukrayiny v umovakh voyennoho stanu ta pislyavoyennoho vidnovlennya: vyklyky i vidpovidi [Higher education in Ukraine in conditions of martial law and post-war recovery: challenges and answers]: za materialamy zahalnykh zboriv Natsionalnoyi akademiyi pedahohichnykh nauk Ukrayiny, 17 lystopada, 2023 r. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi pedahohichnykh nauk Ukrayiny*. № 5(2). P. 1-5. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5228> (in Ukrainian)
4. Osvita Ukrayiny v umovakh voyennoho stanu: informatsiyno-analitychnyy zbirnyk [Education in Ukraine under martial law: information and analytical collection] (2022) / za zah. red. S. Shkarleta. Kyiv, 358 p. (in Ukrainian)
5. Sidletskyy S., Shandar A. Vyshcha osvita v Ukrayini v umovakh voyennoho stanu: vyklyky ta priorytety [Higher education in Ukraine under martial law: challenges and priorities] (2024). *Ekonomika ta suspilstvo*. № 64. -<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-151> (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 15.02.2026

Дата прийняття статті: 02.03.2026

Дата публікації статті: 16.03.2026